

Filosofie pro naši dobu 2

Ladislav Hejránek

- ◆ bytový seminář, česky, vznik: 20. 10. 1975
- ◆ private seminar, Czech, origin: 20. 10. 1975

Filosofie pro naši dobu 2 [1975]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1975-10-06_1975-10-20 Filosofie pro naši dobu (1 a 2)_s1 [na konci technické problémy]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: A potom mýtus není zakotven v životě, když musíme hledat, jak je spjat, jak vlastně ten kontakt v čem spočívá a tak dále. A filosofie také ne. Ta není zakotvena nebo dána prostě.

Třeba Gehlen chápe *racionalitu* jako vadný vývoj. Blbou mutaci živého organismu. Životu šlo o mnoho lépe a tady se spletl. To jsou prostě vadná zvířata, tihle lidé. Místo co by... a když už to tak blbě dopadlo, tak říkal, to je hnusná infekce, která napadla určité rody, určité druhy. A teď podívejte, co z nich udělala. On říkal, že to je prostě modernost, že ta infekce se šíří. Už je to všechno promořené, ale to není funkce života, to není funkce *animalu*, to není funkce přirozeného člověka. To je zas připraveno pro eventuální nějakou polemiku s tím.

Autoři, kteří vám vyjdou... nechci, abych to nezkreslil... Máme třeba Gehlena, ten člověk... On to bere od těch elementárních, jak vzniká u člověka vědomí a jak se to všechno od těch nejelementárnějších a nejprimitivnějších počátků, kdy se člověk vyděluje od světa zvířat. V tom navazuje i na Schelera, jako zvíře, které nebylo dostatečně vybavené a musí svůj *handicap* nějak... a tím vznikne... a teď to vede velice povlovně k té filosofii. Tak co byste jako...

Hejdánek: No, já tedy nevím, jestli tohleto je... Ta vada spočívá v něčem jiném. To celkem je pravda, to odpovídá, jak to říká. Až na to, že on sám ten život rozumí vážně. On tam zavádí pojmy, které tam nepatří. Jako kdyby řekl, že kudlanka nábožná nebo nějaké ty pídalky nebo tak, jsou schopny napodobovat větvičky nebo listy. A to je proto, že jejich masíčko je neobyčejně chutné a lákavé a jsou jinak neschopny obrany, a tedy tato jejich nedostatečnost vyvolává to, že to musí kompenzovat připodobněním k lístečkům nebo kytičkám.

Co tím je řečeno? Že to nějak musí kompenzovat. Co to je? To je ale něco jiného, než že by to vyplývalo z nich. Tam musejí něco jiného zavést, aby kompenzovali. A on se neptá, kde to vzali. Prostě nějak vynalezli nebo co. No a to je přece něco jiného, než že to prostě bylo zaviněno. Ta tradiční představa je, že v tom jádru nebo v tom zárodku je to všechno už připraveno, všechno dáno a jenom se to rozvíjí.

Ta myšlenka kompenzace přece to úplně přesahuje. Musí se, jakožto tvor nedokonalý a defektní, musí něco kompenzovat tím, že vybuduje a tak dále. Proti tomu nelze mít námitky. To postupně může tímto způsobem popsat celou vývojovou řadu, až na to, že tam použije slova místo vysvětlení. Určitý druh setře to potěšení a tu povinnost to vyložit, co to je to kompenzovat, jak se to dělá. Díky tomu není třeba se tím polemizovat. Jenom stačí koukat na to, že se tomu vyhnul.

Jiný hlas: A není to teda tak, že ta chyba je tam hned za tím začátkem? To znamená, jakmile už ten člověk, o kterém Gehlen píše, začne mluvit a tak, no tak pak už to snadno dovede k filosofii a tam už nemusí nic přeskakovat, tam už je to v pořádku. Protože tu vlastní práci, kterou přeskočil, to je dávno předtím.

Ovšem dá se říct, že v té řeči už je ta filosofie nějak zavinutá? V dnešní situaci, když mluvíte o řeči, tak mluvíte o *logu*, z dnešní situace. Ale také jsme mluvili, že před filosofií byl třeba mýtus a tak, to už řeč samozřejmě existovala. Znamená to, že v řeči samotné už byl ten zárodek, který vedl přes mýtus k filosofii?

Hejdánek: Ten objev *logu* je něco, k čemu nemuselo dojít, nebo mohlo dojít jinak. To je těžký fakt, že ta faktická reflexe není jediná. Historicky není jediný typ reflexe ten logický, vázající se na *logos*. I v samotném mýtu byla provedena reflexe bez logizace nebo nezávisle na logizaci. Takže to je doklad, že ten způsob, jak byl odmítán, jak byl napadán a rozvracen mýtus třeba ve Starém Izraeli, je úplně jiný než to, jak byl napadán a rozvracen v Řecku. Bohužel nevím, jak to bylo u Etrusků, to by bylo zajímavý teda, jestli... Ale zatím se má za to, že to je vynález starořecký. Došlo k tomu přibližně ve stejné době, ale je to jinak. A to je doklad toho, co my víme, jaké byly ještě jiné možnosti, mohlo dojít ještě k něčemu jinému. To je něco takového jako prostě, jakmile se jednou objevil život tady na Zemi, tak už žádné jiné objevování nebylo možné. Dneska už není možná jiná cesta, život založený na jiných principech, než ten,

který tady už je. Poněvadž jakmile by se něco takového objevilo, tak tenhle vysoce vyvinutý život, který už tady je zdomácnělý, tak to sežere. To není možné. A podobně tak prostě jedině díky tomu, že řecká logizace nepronikla hned v době soudců a pozdějších proroků do Izraele, tak jedině díky tomu se tam mohl vyvinout jiný typ přechodu nebo kritiky či rozvracení mýtu. Později už to nebylo možné. Jakmile to tam proniklo, tak byl konec. A taky obráceně, kdyby Řecko přišlo o pět set let později, tak už řecká filosofie nebyla možná asi. Ta by asi nebyla možná ani, nemusela by být ani v této izraelské situaci. Stačilo, aby v Řecku byla silná kněžská kasta. Mám dojem, že aby místo homérského náboženství tam byla tvrdá ideologie kněžstva, které by bylo dobře organizované kolem těch několika hlavních svatyní a tak dále. Stačilo to, aby filosofie nebyla. K tomu nedošlo.

Jiný hlas: Vlastně ta vaše úvaha tady je podstatná, myslím, druhá myšlenka, totiž že filosofie je zárodečně přítomná v řeči, to tam máte na několika místech, že? Ta řeč vypadá jako svět, který je společný jak filosofii, tak mýtu. Mýtus má teda ještě k řeči mýtus...

Hejdánek: Ne, počkejte. Mýtus je něco jiného než řeč a *logos*. Jestliže mluvím o tom, že filosofie je zárodečně přítomná v řeči, tak v řeči-*logu*, nikoliv v řeči-mýtu.

Jiný hlas: Ano, v tom je to pravda. Jenže vedle světa mýtu byla přece řeč jakožto dorozumívací médium. A v té řeči, podle mého mírného mínění, jsou zabudovány určité struktury, které zárodečně prostě mohou vést k filosofickému vyjádření nebo k mýtickému. No, to je otázka. To je otázka. Ale já si myslíme, že třeba v indoevropských jazycích například prostě zjišťuješ jiné myšlenkové struktury, které přece prostorové, pohybové, dokladů je spousta, které nějak jsou starší než mýtus, nebo období mýtu.

Hejdánek: To ne, starší nemohou být. Vždyť ten mýtus, nic staršího než mýtus neznáme. Žádná řeč starší než mýtus se nemůže předpokládat. Řeč vzniká jakožto mýtická. Také původně první je rituál a nikoliv...

Jiný hlas: No, podívejte se, takový banální příklad v Izraeli, ve Starém zákoně, který je sice už antimýtickou kulturou, tak jsou zabudovány určité staré mýtické struktury, které jsou ve stádiu likvidace, ale také přechodného bujení. Přece tam například platilo a dlouho žilo vůbec to, že nemoc, podstata nemoci je nějak dána vlivy démonů nebo duchů. To je jakási mýtická kategorie. Ovšem šlo o nemoci zvláštní, šlo o nemoci jako třeba rýma nebo kašel, tam se nepřisuzoval démon. Padoucnice ano. To je něco výjimečného. Čili mýtus v podstatě neobjímal život v takové každodennosti a neprosycel ho v každodennosti, v takové banální každodennosti, nýbrž právě v takových uzlových...

Hejdánek: To už je později. To je v té době, kdy mýtus teprve, kdy mýtus už nestačí na to zintegrovat celý život a kdy už se emancipovaly určité takzvané profánní roviny. Ale profánní rovina musela nejdříve projít tím mýtickým prizmatem, poněvadž předtím žádná nebyla. Předtím byla animální a není žádného přechodu od animální roviny k profánní. Jak byla provedena ta emancipace? Jakými myšlenkovými strukturami? Přece ne mýtickými? Ta emancipace znamenala jenom vypadnutí z mýtických struktur a to nebylo možné, to by neunesl ten mýtický člověk. Ten prostě žil v hlubokém rozporu. To právě jako rozpor bylo přijímáno, a proto také se dělalo, co se dalo, aby jednak se ten mýtický, původně integrovaný, nyní rozpadlý nebo rozpadající se život zreintegroval buď v celku, anebo alespoň v části. Když se to podařilo v celku, tak to byl nový mýtus. Přišel nový mýtus. Vítězství mýtu nového, nějakého, sedělo právě v tom, že dovedl lépe zintegrovat rozpadající se život v mýtu dosavadním. Anebo se to nepodařilo v celku a podařilo se to jenom v části, a to se právě dělalo už pomocí logizace a bylo to vlastně náboženství. Náboženství je jakási reintegrace mýtu soustředěním na posvátné prostory a posvátné chvíle, přičemž už se rezignuje na ty prostory a chvíle profánní, ty se jako odsouvají stranou, nad těmi se nemyslí. Ale to už je období, kdy mýtus upadá.

Jiný hlas: Já nevím, jestli můžeme vycházet z takového předpokladu, že na počátku byl *mythos* jako naprosto dokonalá všeovládající vláda nad světem řeči, lidských stavů, sociálních stavů. A teď jaksi rozpad, restaurace mýtu, reintegrace a tak dále až do definitivního úpadku. Jestli to... Totiž na to nemáme doklady.

Hejdánek: To je filosofický koncept mýtu, no, o dějinách lidstva, v tom mýtickém, tedy logickém, filosofickém, to je samozřejmě koncept.

Jiný hlas: Ano, jako všeobecně. Ano, já samozřejmě, ale já si myslím, že z toho vnějšího stavu řeči je možno dovodit, že byla od počátku prostě ten *mythos* totiž... Přece takhle, lidská řeč se nerodila jako, nevznikla jako hotový útvar, nýbrž asi vznikala v postupných nárůstových dávkách, v nichž se asi rozšiřoval okruh slovního verbalizování. A ten *mythos* přece právě charakterizován tím, že je integrujícím rámcem, propracovaným, to přece neexistovalo na začátku, vždyť ten mýtus na začátku, ten taky nebyl dokonalejší a taky to byly pokusy a tak dál. Jde o to, že před ním to všechno, co bylo před ním, to byl *animální* život. Že všechno to, co mohlo být polapeno, tak muselo projít prizmatem mýtu. Jak dlouho se ten mýtus udržoval, to by bylo potřeba zkoumat, ale je možný, že neexistovala taková doba dřív, kdy mýtus skutečně integroval celý život. Ale jde o to, že co neprošlo mýtem, tak ještě zůstalo v *animální* rovině a [nesrozumitelné] život byl dodatečně integrován na principech dodatečných, druhotných a tak dál, teprve když odpadl mýtus.

To prizma mýtu bylo nezbytný, aby vůbec jakékoli prvek lidského v uvozovkách *animálního* života byl polapen v tom smyslu, že teda už šlo o opravdu lidskej život. Jedině to, že to prošlo tím prizmatem řeči *mythos*, řeči mýtu teda, slova mýtu, pomlčka mezi tím je nějaký nesmysl, *mythos-logos*, v mýtu jedine tak. Jinak totiž by bylo potřeba udělat nějaký jinej obrat, ale to znamená, druhá alternativa by byla, že řeč vznikala nějak pozvolně samostatně a tak dál, a tu a tam do ní prostě pronikly intervence mýtu, že mýtus se provalil teprve do světa, do lidského světa, kde už řeč v nějaké primitivní funkci fungovala, a teď se tam provalil teprve mýtus. To je druhá možnost.

No dobře, to tak, ale to je potřeba pak z toho vyvodit jakousi teda celkovější koncepci a ukázat, jak se teda některý věci... To je samozřejmě obrovské problém. Pro ten náš rozhovor si myslím, že to znamená, že z této řeči, která se etablovala teda fragmentálně, než došlo k té mohutné invazi mýtu, vedou teda cesty v několika směrech. Jedině tedy to, že se nechala tím mýtem prosytit. Druhá cesta vede už věci to, co reklamujeme pro tu řeč dnešní, že v sobě nese zárodečně už určité fragmentární struktury nebo říkáš semínka, dokonce výhonky filosofického myšlení, no to je možný tedy vyhradit i pro tuto řeč, která opouští tu *animální* rovinu. Ty myslíš, že ne?

Hejdánek: No totiž my nevíme, že by něco takového se někde odehrálo. Třeba prostě ten poukaz tam, sem, to přece je filosofická kategorie, kterou si samozřejmě my dneska už to neumíme jinak myslet, ale to vkládáme, to nevíme. Fakt je, ale podívej se, to by znamenalo, že například bychom museli vidět nějakou a ukázat na nějakou společnost, která mýtem prosáklá nebyla a kde ta řeč fungovala jinak. To musíme ukázat, ale to se neukázalo. Ať se šlo kamkoliv, jak se jde trochu dál, tak se narazí na mýtus. A mýty různého typu, mezi nimi jsou souvislosti, můžeme zjistit, že určitý typ mýtu se šířil odtamtud tam, tam, tam, ale naproti tomu, že tady byly ještě jiný a ty se šířily tak, když se setkaly, tak to dopadlo tak a tak. To všechno můžeme zjišťovat, ale že by někde bylo něco jinak než mýtickýho, to prostě není známo. Jiný hlas: To je samozřejmě konstrukce... no, to je nezávislá... Dobře, ale tak v tom případě říkej tomu jinak, ale pak ukaž společnost, kde ten mýtus nebyl.

Hejdánek: To můžeš, ale nikdo to neudělal.

Jiný hlas: Fakt je, že se mýtus říká něčemu, co se prostě považuje za situaci, která byla před určitou dobou ve všech společnostech, ve všech společenstvích na celém světě. Kde byli lidi, tak tam byl mýtus. Tak to je ta výchozí situace.

Hejdánek: Ano, otázka je postavena jinak. Jakou roli to mýtické myšlení v životě té které společnosti hrálo, jestli hrálo skutečně takovou, jak ty ji teď předpokládáš, tak všeobecnou, jak teda ty předpokládáš, nebo jestli tedy určité enklávy života, do nichž prostě ten mýtický obraz, mýtický prožitek formovaný nějak nepřímou pronikal, nebo vůbec se nechávala ta oblast života... Já to neznám, ale ta představa, že by mýtické myšlení bylo tak generální, jak ty to teď předpokládáš, se mi nezdá. A v řadě studií různých autorů o tom si myslím, že prostě řada oblastí výroby třeba, že...

Jiný hlas: Jenom v tom třeba podívej se, to byl rituál.

Hejdánek: No rituál, rituál byl všude.

Jiný hlas: No rituál byl třeba i ty paní u polí, kde se to souviselo hluboce...

Hejdánek: To je pozdní, to je strašně pozdní, ale i vykročit ráno, vstát, vykročit, jít zasévat, nebo ne zasévat, to je blbost, jít prostě shánět potravu, jít lovit a tak dál, to všechno byl rituál. Všechno se dělalo rituálně přesně tak, do dneška to žije ještě v povědomí pověřčivých lidí, kteří prostě chtějí ráno vykročit pravou, dávají si na to pozor, ne dříve levou a tak dále, což předznamenává všechno, co se za ten den děje a tak dál. To jsou ty zbytky mýtu, kterým my už úplně nerozumíme, jenom dodatečně se pokoušíme tak z dálky tomu porozumět. Ale to je ten moment. Mýtus bylo něco, v čem člověk žil. To nebyla ingredience jeho života, nýbrž to byl ten život sám. To byl ten lidský život. Vše, co bylo mimo mýtus, to je pouhá *animalita*, která vůbec neprošla sebeuvědoměním, protože to vědomí bylo možné jedině přes ten mýtus. Jiné vědomí nebylo než přes mýtus, poněvadž jedině vědomí je možné přes řeč a první řeč je *mythos*, *mythos* je řeč, co se tím rozumí, to je určitý typ řeči. A přesto by bylo potřeba odlišit jiný typ řeči, říct: mýtus je jenom tohle, zatímco tamto je tohle. A to nikdo neprovedl, o to se nikdo nepokusil.

Jiný hlas: Já si s tím spíš tak nějak nerozuměl v tom smyslu, že základní životní polohy – narození, smrt, sňatek, plození, lov – jakožto dění v tomto smyslu jako takové...

Hejdánek: Vy si to klidně definujte jinak, ale definujte to. Neříkejte jenom, že by to mohlo být. Musíte to definovat a musíte to snést s tou sázkou.

Jiný hlas: Ano, no tak to znamená, se domnívám, konkrétněji řečeno, že vedle té mýtické roviny tady byla od počátku ještě rovina jiná, profánní v tom smyslu, že nespínaly ty drobné aktivity života s nějakým vysvětlujícím momentem, který by byl takovým zrcadlením...

Hejdánek: Ne, to je dobré, ale rozhodující je, jestliže tato rovina tady byla, tedy jakým jiným než mýtickým vědomím procházela. Anebo to byla pouhá *animalita*. Tak to vylučme, pouhou *animalitu*, a teď teda, pokud to prošlo vědomím, tak jakým vědomím?

Jiný hlas: Zkušenost.

Hejdánek: Jaká zkušenost?

Jiný hlas: To znamená, že ten klouček, když se tam učil...

Hejdánek: Ne, to mně nevykládej, tenhle argument, my žijeme v jiném světě. Teď to nevykládej kloučkem. Musíš ukázat na fenomény buď v nějakých primitivních společnostech, nebo v nějaké dochované literatuře, právě v té prasíle, jako třeba v *Gilgamešovi* nebo tam, kde je typ vědomí, které je nemýtické. A musíš prokázat, že je původní, že to není druhotný odpad od mýtu. Jinak to nejde, jinak je to úplná libovůle. Fakt je, že to nikdo neudělal zatím.

Myšlení primitivních národů, nebo jak se to říká, přírodních národů, nebo ty dějiny mýtů a náboženství, nikdo o tom nehovoří. Tam se předpokládá jednoznačně, že to je samý mýtus, plný mýtus, všeho plno. V tom je ta potíž. To by se muselo provést a ukázat, co se s tím dá udělat. Samozřejmě, že to je výmysl, ale jde o to, aby ten výmysl něco nesl. Není možné to nechat jako obraz vedle ostatních. Je potřeba to zasadit do nějaké takové vazby, aby to něco neslo, a pak se ukáže, jestli to unese, nebo neunese. Je to samozřejmě konstrukt. Protože o mýtu vůbec nevíme, co to je, my známe jenom *rezidua*. To všechno jsou konstrukty, ale jde o to, jestli ta konstrukce unese jakousi koncepci, nebo neunese. Ale odpusťte, my jsme celou tu dobu diskutovali o druhé kapitole.

Jiný hlas: Mě to celkem potěšovalo, protože mám z toho takový dobrý dojem, že se vracím k věci, že jsem tu druhou kapitolu strčil před tu reflexi.

Hejdánek: Z hlediska věci, co tam bylo.

Jiný hlas: Z hlediska věci jsem tím potěšený. Původně jsem chtěl začít reflexí.

Hejdánek: No jo, ale víc jste o tom reflektovali teď než předtím.

Jiný hlas: Kolik je hodin? Patnáct na sedm. Ježíšmarjá, jsem slíbil, že budu před sedmou doma. Manželka není doma a kluk ještě marodí k tomu. V té první kapitole jsme pořád na začátku.

Hejdánek: No tak snad se nepředpokládá, že to probereme.

Jiný hlas: Čím pomaleji, tím líp. Já jsem tam tohle dal, protože se mně to nedařilo s tou reflexí, čili já nevím, jak to provedu. To vůbec nevádí, naopak, to je jasné.

Hejdánek: Ale aby vy jste nebyli otráveni tím, že zůstáváme u toho. Ono to asi bude potom taková

úspěšnější diskuze o té druhé kapitole, ale tady podle pravidel je možné, že o tomhle by se dalo de facto celý rok, protože tam jsou nahozeny takové věci.

Jiný hlas: Takže příště bychom pokračovali. Já bych rád probral všechno. Jinak to je nepřírozené, že bychom šli k druhé a to podstatné dělali takhle od konce, to by se nám asi nespojilo.

Hejdánek: Rozhodně musíme, příště to dorazíme. I když dneska já to mám otevřené na čtvrté stránce, takže příště to dorazíme a pak můžeme třeba i pomaleji tu druhou kapitolu. To se uvidí.

Jiný hlas: Jsem rád, že to šlo do tuhého. My jenom předpokládáme, že se budete velice urputně bránit. Tak se pokouším celou tu diskuzi nahrát, protože samozřejmě má první reakce, když někdo něco řekne, je dokázat, že je vedle.

Hejdánek: Teprve pak si to pustím a nechám si to dojít. Ale to není vaše specifikum, to dělají všichni lidé.

Jiný hlas: Druhé sezení, 20. 10. 1975 odpoledne. Z hlediska té první kapitoly o nic nepřišli, i když sám autor říkal, že s tou první kapitolou rozhodně bude ještě něco dělat, aby se to nějak podrobně probíralo.

Hejdánek: K tomu to je. Já samozřejmě můžu udělat potom, napíšu to celé znova, zas tam udělám tutéž hovadinu. Pokud jde o formulace nebo že by bylo třeba něco vynechat, je možno k tomu poukázat a o tom se nemusíme nijak zvlášť bavit. Ale pokud by se vám to zdálo věcně takové, že by se o tom mohlo něco říct nebo že to vypadá divně, tak bychom tam...

Jiný hlas: Když jsem vám minule vytýkal, že to na mě působí dojmem, jako že mám být bafnutý a vláčený někam, tak mě dodatečně napadlo, že jsem to já cítil jediný proto, protože to, o čem mám být přesvědčen, ta věc sama mi jde trochu proti srsti, zatímco právě těm druhým – a proto říkám, že to dneska slíznu, protože v tomhle budu opravdu osamocený. Tentokrát musím říct, že je to samozřejmě trochu úsměvné, že vám tady budu vykládat, co reflexe a tak, a ještě jsem si nepřečetl vaši třetí kapitolu, kde bych se to dozvěděl. Ale čtu to a můžu se k tomu vyjádřit, brát to jako mé nedosti precizované pocity. Můžu říct, co mi tam vadí, ale nebudu moct nějak přesně formulovat, jak bych si to představoval, protože filosof nejsem.

Vlastně to, co chci říkat, už jsme spolu několikrát probírali a už jste mi to vyvrátil, ale zřejmě jsem to vždycky zapomněl, tak se k tomu musím znovu vrátit s tou patkou, o které jsme se bavili naposledy. Vyjdu z paragrafu pět. Tady píšete o tom, co je *filosofie pro život*. Formulujete to velice opatrně: „Filosofie může a má, dokonce musí sloužit životu.“ O tom tam mluvíte. Pak se to na další stránce několikrát vrací: „Každá doba má své velké i malé potřeby. Filosofie zajisté povolána, aby v mezích své kompetence a svých možností napomáhala je splnit a uspokojit.“ Potom ještě ke konci odstavce: „...aby pomáhala rozpoznat, které potřeby jsou skutečné a pravé a které jsou jen zdánlivé a falešné. K tomu potřebuje mimo jiné také filosofii.“ A úplně ke konci odstavce: „V tom jí může a má filosofie sloužit.“ Tady ke konci paragrafu se konečně trochu ujasní, co to je to sloužení a co se z něho stane: „A filosofie slouží své době tím, že jí otevírá cesty k jinému vyústění a že ji vede jiným směrem, než k němuž spěje svou vlastní vahou a setrvačností.“

Sloužení je vlastně v tom, že ji vede a velí. Napsal jsem si k tomu dva body, které bude třeba trochu konkretizovat. Autor chce skutečně, aby filosofie sloužila životu, ale to hlavní ponechává z té předchozí filosofie, která to dostatečně nečinila. Ponechává filosofii jako absolutní vrchol, jenomže už se neuzavírá do sebe, do své dokonalosti, aniž by se starala o praxi, ale milostivě se sklání k lidem a „slouží“ jim tím, že je strká tam, kam mají, od toho, jací jsou, od jejich nedokonalosti směrem k dokonalosti filosofie. Je tam i teze, že filosofie je nemoc k vyššímu, hlubšímu životu pro daného člověka.

Pak jsem si to napsal ještě v o něco drsnějších slovech: Filosofie je *kontemplace*, a to znamená, že *kontemplace* je odvrát od aktivity. Autor pocituje silně slabinu dosavadní filosofie a právě zde chce nasadit nápravu. Zatímco dřívější filosofové udělali přiznaně či nepřiznaně ideál lidství v tom, co bylo vlastní jí samotné, to jest v *kontemplaci*, tak autor chce ponechat filosofii její výsadní postavení, a aby ho mohl ponechat, zastírá ten její nutně od praxe odvádějící charakter. Já si myslím, že filosofie může dělat to, co od ní autor žádá – nápravu lidských žádostí –, ale ne filosofii. Jestliže je filosofie taková, jak ji autor žádá, pak to, co se nazývá filosofii, prostě není filosofii, je to nefilosofie a naprostý opak filosofie.

--- (1975-10-06_1975-10-20 Filosofie pro naši dobu (1 a 2)_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Ten starej problém, že filosofie není vrátkem nebo nedoručuje nějaký zprávy. Co si o tom... [nesrozumitelné] To všechno tady v tom negativním vymezení... To *daimonium* není filosofie. Vy jste chtěl říct něco... ne, vy jste k tomu *daimoni*... Ne, ale že může mít tuhle funkci... Ne, že ví, že nic neví, já myslel spíš, že chcete říct tohle. Ne, ne, takhle ne. Že může mít tuhle funkci jako to *memento*. *Memento* těch, oproti těm radám nebo oproti těm rezervoárům, který by se dělaly prakticky. To jsou ty Sókratovy dialogy. To právě bylo, že on se někoho vyptá, jak to ví, a on prostě to všechno rozmetl, ať věděl, co chtěl.

Hejdánek: No, ale to... Celej systém otázek je hluboce promyšlenej. Sókratés vede vždycky tam, kam je třeba. Vždycky, úplně. Jeden dialog jako druhý. Sókratés vždycky to dovede tam, kam je třeba. To je jenom forma. To je kec, že jenom z každýho vyláká, co v něm dríme a tak dále.

Jiný hlas: A není to u Platóna tam to hlavně?

Hejdánek: No jistě, ale to můžeme pak takhle říkat, to přihodit. Ale není to jinak možný. Jinak by ten Sókratés byl nic. To by byla fakt ta pavlač.

Jiný hlas: Mně tam pořád napadá, že on míří na to, že zatímco vy zřejmě máte na mysli, že ta filosofie je přechod od nějakýho toho mýtickýho způsobu života nebo jednání k tomu nemýtickému, tak že přitom ta filosofie v jednotlivým případě konkrétním nemá tím, že ví, že je nutno provést tenhle ten, touhle tou vědomostí nebo tímhle konceptem nemá jaksi garant nějaký, kterej by zaručoval, že to její pojetí je správné nebo ta její rada pro praxi je správná. Nemyslíte to takhle? Určitě v tom ano. Protože... já už nebudu... V tomhle bylo ano. A že naopak prostě... je otázka, jestli prostě nejsou... jestli není něco jinýho než reflexe, co to garantuje spíš, abych tak řekl. Že teda co prostě toho člověka může vést a vede taky skutečně, než prostě to sebelepší nahlédnutí do toho, jak ty věci jsou.

Hejdánek: Na to nahlédnutí nevede. Samo. Samozřejmě, když nahlédnete, jak věci jsou, tak to vám vůbec nevede. To je ta teorie.

Jiný hlas: Ale co teda?

Hejdánek: Totiž skutečné nahlédnutí... tohle je zmrzačený nahlédnutí, když jenom víte, jak věci jsou. Vy v tom musíte vidět taky sebe. V tu chvíli a musíte vidět to napětí mezi vámi a těma věcmi kolem.

Jiný hlas: Já jsem tím myslel, já jsem nemyslel věci jako věci, já jsem myslel celou tu situaci prostě...

Hejdánek: Ne, ale je vám jasno, že tohle tam nebylo?

Jiný hlas: V čem?

Hejdánek: V té tradici filosofické. Že jestli máte na mysli tohle, že to je včetně mě a celej kontext a to dění událostí a tak dál, no tak pak ovšem jsme na půdě úplně jiný, než je ta tradiční filosofie. Jejich chybou bylo, že prostě na tohle zapomněla. Zapomněla, otevřela oči a koukala před čím je. Vymyslela si to aspoň. Jinak kdyby tohle nebylo takovou základní myšlenkovou základnou, no tak by nemohla ta první filosofie existovat. Jaký smysl by mělo říct, že všechno je voda nebo vzduch, nebo že to jsou čtyři živly nebo nekonečný počet kvalit a tak dál?

Jiný hlas: Dobře, ale tak vy to formulujte pozitivně. Jak teda ta filosofie to má dělat? Jak to dělá teda a jak to teda má dělat, aby tam... co to... nějak to trochu konkretizujte, co to teda znamená. To už není právě jen to, tamto vidět staticky a tady prostě se to všechno hejbe.

Hejdánek: No, tady nejde o to, že se to všechno hejbe, tady jde o to, že já jsem v pohybu.

Jiný hlas: No dobře, ano, já vím, to bylo to samé zase. Já vím, ano, jistě. No tak ale i tak to není...

Hejdánek: A to znamená, že když já to nahlédnu, tak současně nahlédnu, že když jsem to nahlédl, tak jsem se změnil. A že dokonce můžu o jisté stránce posuzovat míru hloubky, pronikavosti svého nahlédnutí tím, jak jsem se změnil.

Jiný hlas: A to tam do té své, když o tom bude snažit dát zprávu těm druhým, jako když se pokusím napsat filosofickou knížku, tak to tam bude, to, jak jsem se změnil, taky to tam bude nějak tematicky uchopený?

Hejdánek: Samozřejmě. Na tom se to musí... to si uvědomujou myslitelé. Přibližně v té a té době jsem

pochoopil nesmírnou naléhavost tohohle a tohohle problému a od té doby jsem musel přestavět celý svůj systém. To říká kde kdo každou chvíli.

Jiný hlas: No dobře, ale já furt nechápu, nakolik tohleto, co tady pan Kouba tak pěkně interpretoval, očistil... nakolik tohleto, jak říkáte, vy jste pak k tomu dodával, že teda tohleto vědění, nevím, proč i tohleto to pravý, to správný vědění tý filosofie... pro daný okamžik... v relaci k tamtomu je tohleto správnější. Ne že tohle správný, že to už by bylo ono, to pravý. To bychom si zase... Je to vylepšený, no. No dobře, no o to nejde tady, jestli to... to přece tady... No, o to nejde, o to nejde vůbec. Ne, o to nejde, o to prostě...

Jiný hlas: Kde teda, že furt nemá toho garanta, kde... vy jste mi na to řekl, to, co já říkám, tak to je právě ta teorie. Ale jestliže je teda pravda... tohle bych si musel promyslet. Tohle mě vnáší trochu jinam. Jak byste s těma proměnnýma a s tím pro tu praxi, tak to vypadalo tak, jako by z toho vyplývalo, že ten Marx je teda rozhodně větší filosof než Kant třeba. Jak jste to teď určil, no tak to je jasný, že ten Marx je furt právě zjetím toho čistě takovýho objektivizujícího, že tam právě sebe do toho, aspoň si myslím, nebo se to ukáže, že jsem to špatně pochopil, ten tam do toho nezapočítává, si teda myslím.

Hejdánek: Započítává, to už by nebylo možný. To už Hegel započítává, takže Marx nemohl nezapočítávat.

Jiný hlas: Takže je tím, abych to jestli takhle...

Hejdánek: No jistěže na tom, samozřejmě.

Pojďte tam, Kant udělal strašně důležitou věc, ale furt ještě podržel *apriori*. *Apriori* podržením to je totožné jako *apeiron* nebo voda, duch, čtyři živly a tak dále. Voda je vždy a navždy. Je to... všechno se z toho vzniká a zase do toho zaniká. Bez toho není nic možný.

Takže když tohleto je rozkolísáno už Hegelem, teda nejenom Hegelem, už Schellingem a tak dále, tam je to zhistorizovaným zvláštním způsobem, u Hegela zhistorizované. A Marx to potom víceméně jenom převádí na tu zhistorizovanou takovou abstrakci, kde teda... Ale otázka, kde se bere člověk, u Kanta ještě furt subjekt je vlastně konstituované tím *apriori*. Tam má svou pevnost, svou nehybnost, neměnnost a tak dále. Kdežto pak je to otázka, u Marxe je to taková ta rozplizlá masa lidí, kteří mají nějaké vědomí, které je závislé na okolnostech a tak dále. A teď se pokouší takhle... To je plus, že se to pokouší takhle udělat. Ale je to blbě.

Nicméně je to obrovský problém a je to vlastně ono. Ta otázka je v tom. A teď bez ohledu na to, jak se to vyřeší, tak to rozhodující je, že já jsem vždycky v herně. A když jsem v herně, tak musím nejenom rozumět tomu, co je kolem, ale musím rozumět sobě v tom okolí. A když rozumím sobě v tom okolí, tak i co můžu udělat jenom jeden krok, totiž chtít rozumět tomu, co dělám ještě dřív, než to udělám. To nikdy není docela proveditelný, poněvadž vždycky nakonec se ukáže, že to, co udělám, je nějak jinak. Ale já se pokouším furt pronikat do...

Jiný hlas: To je právě...

Hejdánek: ...a vnést tím jasem té pravdy toho nahlédnutí, jak věci vpravdě jsou, to jest jak věci, to znamená všechno kolem mě a já v tom, se nechat jím určovat.

Jiný hlas: Jenomže právě to mé porozumění nikdy není absolutní, samozřejmě, to vždycky si nějak to... a právě proto nikdy nemá toho garanta, abych použil to slovo, že to, co udělá, bude víc, abych tak řekl, případné, než co může udělat ta pitomá babička. To chci říct jenom tohle, že by člověk byl vedený a že by měl být vedený tím rozumem. Teď já si dovedu představit člověka...

Hejdánek: Vždyť ta babička u Boženy Němcové ta snad ještě může existovat, ale postavte ji třeba do dnešního třetího světa nebo postavte ji do Spojených států nebo postavte ji do laboratoře nějaké a tak dále.

Jiný hlas: No právě, tam nemá co dělat v laboratoři.

Hejdánek: Moment, to je váš svět. No tak tady už ta babička je vedle. Ta potřebuje pana myslivce a Viktorku a splav. Ale kde to máte dneska? Kde máte ty filosofy dneska? Kolik jich je v Československu? To bych rád věděl, kolik jich je. Radši to neříkejte.

Jiný hlas: Jde o to, jestli člověk není neméně a taky vedený tou tmou horšího, co nevidí světlo. A jestli to

pak, a hlavně, tohle chci říct, vy v tom vidíte právě co nejvíc světla, tu tmu úplně rozehnat, úplně ono.

Hejdánek: To je ono, zahnat mýtus. To je ono.

Jiný hlas: A to všechno je špatné. Ta tma, ten mýtus a tohleto. A čím víc se z toho člověk dostane, tím to bude lepší. To je právě to, co je mně krajně přinejmenším sporné. To si nemůžu pomoci.

Hejdánek: Náš celý svět je založený na tom, že jsme se k mýtu obrátili zády a že to chceme vědět furt víc a víc. Jenomže to, jakým způsobem to víme, je blbé. Já teda přijímám to, že poznání je lepší než neznalost, na rozdíl od antiky, tam to bylo nejasné. Tam ještě v tragédiích v řadě případů postavám tam říkají, je lépe, ještě se říká o Oidipovi...

Jiný hlas: Ještě Erben o tom napsal básničku.

Hejdánek: Mytickou samozřejmě.

Jiný hlas: ...říká, jak je lépe nevědět než vědět.

Hejdánek: Že kdybychom věděli, tak bychom rovnou skočili do hluboké propasti. Náš svět je už takový, že je proměněn naší vírou nebo naším přesvědčením, že je lépe vědět než nevědět. My se všichni chováme, jakože je lépe vědět než nevědět. A teď důsledně musíme vědět vše. A filosofie je od toho, aby ukazovala i to, co nechceme vědět.

Jiný hlas: Je možné připustit, že by byl vytvořený takový stroj, který by dokázal reflektovat, který by toho vědění dokázal obrovské množství nashromáždit, to je právě jenom... ale je možné...

Hejdánek: Mně nenapadá, proč by to nebylo možné. V literatuře *science fiction* je to popsáno, jak stroj takovýhle... myslím, že to je v tom... jak se bojí, že ho tam někdo podezírá, že má dělat nějaké chyby, a že ho rozeberou, tak se bojí, a tak tam zavonačí, inteligentně dělá věci, aby se odvděčil těm lidem, a ty tam zlikviduje, všecku tu posádku.

Jiný hlas: On se bojí, to už je právě, to už není, to už je...

Hejdánek: No a to je ona. To je ta reflexe.

Jiný hlas: Čapek velice správně... ve chvíli, kdy začne robot reflektovat, kdy začne cítit bolest...

Hejdánek: Tak co, když začne nejdřív uvažovat o tom a vracet se k sobě, když začne prostě reflektovat, v tu chvíli přestává být robotem a stává se člověkem.

Jiný hlas: Když začíná cítit bolest, nebo když začíná reflektovat?

Hejdánek: Když cítit bolest znamená reflektovat. Poněvadž to, že se cuká, nic neznamena. Tam to cítění bolesti u Čapka je znázorněné tak, že tam někdo dělal nějakou chybu, tak ho jde rozemlít a s nikým to nehne. Ani s tím, co ho jde rozemlít, ani s těmi druhými to nehne. Je potřeba něco si udělat, vůbec mu to nevádí, uřízne mu to ruku, stane se, robot kouká samozřejmě, poněvadž má uříznutou ruku, tak je to hotové. Čili jestli cítí bolest, nebo necítí bolest, není rozhodující, nýbrž jestli reaguje na tu bolest tak, že ji nechce.

Jiný hlas: V jakém to je vztahu k reflexi?

Hejdánek: To je reflexe. Jakmile se to dotkne jeho vědomí... a tam je to líčeno na vědomí, že ten robot má vědomí, a ta bolest mu do toho vědomí nepřijde. Čili ve chvíli, kdy má vědomí, které se vztahuje k němu samému, to jest k něčemu podstatnému, jako je bolest, tak se stává člověkem. Tam je to drsné, tam by se dalo ještě k tomu víc říct, ale toto je reflexe. Uvědomuje si sám sebe. První rovina je, že jsem si vědom něčeho. Druhá rovina je, že si uvědomuju, že jsem si toho vědom. Když vidím vrány, tak o nich nic nevím. Vlastně by se dalo jasně dokázat, že je vlastně nevidím. Druhá věc je, že si uvědomuju, že vidím vrány.

Jiný hlas: To už je filosofie. Já bych se chtěl vrátit zpátky, jestli by se to dalo formulovat tak, co jste tady řekl v odpovědi na to, co říkal pan Bolenček, který namítal proti tomu, aby ten rozum nebo to vědění vedlo i ten praktický život, nebo že v tom je určitá potíž tohle prokázat. Vy jste mu na to zhruba odpověděl to, že praktický život je nutno, aby ho spravovalo to filosofování, čili je to takový způsob života, který se o to snaží, usiluje, aby byl opravdu proveden. Já jsem se chtěl na tohleto zeptat, jestli tam jsou ty dvě věci, že už bez toho nelze být, aniž by člověk poklesl na cosi druhořadého nebo pod svou úroveň.

Hejdánek: Jak to říká *Kierkegaard*, naše doba už je tak proreflexovaná, že už to bez té reflexe není možné. To znamená, to je jedna věc. Druhá věc je, že ať dělám, co dělám, tak vždycky to má nějaké filosofické důsledky, prostě je to filosoficky relevantní. Ať ta babka dává ty kostky soli, nebo Einstein dělá ty své výpočty, nebo politik rozhoduje, tak při důkladném rozboru se ukáže, že tam jsou ve hře jakési filosofické principy. Nikoli ta filosofická disciplína jako odborná, ale ty filosofické principy. A ta filosofická odborná disciplína bez těch principů není možná. Ten, kdo provozuje filosofii katedrovou, aniž by to postavil na jasném principiálním rozvrhu svého života, tak to není filosofie, to je *fach-filosofie*. Filosofie musí mít vedle té své vysoké odborné reflexe nebo vedle svých metod a výstavby obrovské pojmové, tak vedle toho musí vždycky mít také ty principy. A tyhle principy jsou v každém lidském jednání. Jsou tam latentně, ukáže je filosofický rozbor, ale jsou tam.

Když někdo jedná určitým způsobem a jedná z určitých principů, tak ty principy může mít buď nesjednocené, nebo sjednocené, může mít rozporné, a může mít blbé. A to všechno se ukáže bez filosofie jenom na rovině praktické jako praktická chyba. Prvopočátek praktické chyby v některých případech není v té rovině praxe, nýbrž v té rovině těch principů, které může odhalit filosofie. To bez filosofie nikdo neví. Teprve když se v dějinách objevila filosofie, ačkoliv ty principy tam jsou odedávna, tak teprve byl objeven rentgen, který ukáže něco, co zatím unikalo lidskému zraku.

Jestliže je to takhle, tak to znamená, že tam, kde filosofie se začne prosazovat – samozřejmě to trvá staletí i tisíciletí – postupně prosazuje stále víc nezbytnost sjednotit, vyhranit a revidovat principy, které už tady byly na začátku, ale jsou zmatlané, blbé nebo v rozporu. Filosofie proměňuje tu lidskou praxi tím, že vrhá zejména to světlo na ty principy. Nejenom, ale zejména. A tam v těch principech je její kompetence, to je opravdu, když to v té na té rovině praxe tam může jenom jakési pokyny nebo náznaky. Filosofie není povolána, aby dávala lépe kosti do polévky babičce, a nebo aby opravovala Einsteinovu teorii relativity, a nebo aby se ujala vlády a politicky rozhodovala lépe než ti odborníci, kteří jsou momentálně nějakým způsobem se dostali, buďto se narodili jako králové a tak dále.

To nemá dělat. Dokonce extra kapitola byla věnována tomu, že například pokud jde o tu politiku, tak že tam dokonce filosofie nejenom pro sebe si musí brát *abstand*, ale že musí ukázat, že také to, čemu říkal Julien Benda vzdělanci, tedy klerikové, intelektuálové, že jestliže chtějí být věrní tomu nahlížení věcí, situací, pravdě, takže nesmějí lnout k moci.

Takže tam ještě kousek ukážou zvlášť ten důvod, že dokonce musíme mít *abstand* od jistých... ale ten *abstand* od praxe je praxe. Je to docela určitý typ praxe, že? Totiž *abstand* od politiky je docela určitá politika. A to musí také zreflektovat, nemůže si myslet, že jenom má *abstand*, že s tím nemá co dělat. Naopak, eminentně s tím má co dělat. To je politika abstinentů, že odmítá něco dělat tak přímo.

To je tedy způsob, jak filosofie vede ke změně životních hodnot. A samozřejmě to není ta filosofie, že by to ona věděla. Ona to nikdy neví, ona vždycky jde kousek po kousku, krůček po krůčku. A také to nemůže garantovat. Jí to není garantováno, že ona to vidí lépe než ti ostatní, ale nemůže to sama také garantovat nikomu dalšímu. Ona jenom vnáší jasno do věcí. Anebo nejasno, v špatné filosofii. A to se nerozpozná jednoduše, jestli je to ideologizace, anebo ukázání pravdy.

Nakonec se každý musí nějakým způsobem rozhodnout. A aby bylo jasno, že nemám dojem, že filosofie je tou prostě disciplínou nade všechno, tak ona v podstatě nebo ona nakonec nemůže ani říct žádnému člověku, ani tomu filosofu odbornému, nemůže říct, co má teď dělat. Poněvadž každá situace je nová, každá situace je celková a filosofie vždycky jenom může pokynout, jenom dát pokyn.

Nicméně ten pokyn je nesmírně podstatný, a pokud je slyšen, tak vede k proměně orientace. Což je strašně důležitá záležitost. A nikdo jiný nemůže filosofii v tomhleto nahradit. Ale to neznamená, že filosofie v sobě má spatřený rozum a v podstatě vůbec nejde o to, co je rozum. Tak jak pan Blažíček pořád mluvil o tom, že rozum v sobě má příliš velkou ambici, to je všechno odkaz k nějaké intuici. Je to rozum, když nahlédnu, že mi nezbyvá než prostě vyjít do nějakého průšvihy, je to rozum. To není nerozum, to je rozum. To jsou mezní situace.

Nahlédnutí je praktická záležitost. Není to nikdy nahlédnutí, jak věci jsou, nýbrž je to nahlédnutí, jak jsou

a jak mají být, nebo jak jsou a jak já k nim mám, co já s nimi mám, jak se k nim mám chovat, jak se v nich mám otáčet, co mám já udělat. To je vždycky spolu. Když to není spolu, je to blbé nahlédnutí. Zapomíná na to, že k nahlédnutí jsou potřeba vždycky dva, to je to nahlédnutí a ten, kdo nahlíží. Teď jsem se trochu zakecal, ale úplně nevím, jestli jsem ti aspoň v něčem odpověděl.

Jiný hlas: Mně jde spíš... mně taky.

Hejdánek: Mně taky ne.

Jiný hlas: No, mně z toho počátku vašeho výkladu není jasný vztah principů, o kterých jste mluvil, a filosofie. Ty principy nejsou filosofie?

Hejdánek: To záleží, jak pochopíme filosofii. To záleží na tom, jak si to vyložíme. Ve skutečnosti filosofie bez těch principů není možná. Protože i když člověk filosofuje a jenom filosofuje, tak je to zase určitá aktivita, která vychází z těch principů. A kromě toho, tím, že filosofuje, tak na principy ukazuje.

Ideálem filosofie, ta pravá filosofie je taková, že vychází nebo prostě je zakotvená v principech, které současně také v té maximální evidenci, nebo jaká je dosažitelná, také reflektuje. Respektive k té reflexi ukazuje. Samozřejmě nejběžnější způsob je, že ty principy jsou dřív než ty, které v reflexi jsou formovány jako principy. Ale filosofie prostě bez těch principů není možná. Nejenom, že by byly předmětem její reflexe, nýbrž ona tím, že reflektuje, tak vychází z jistých principů, konstatuje.

Jiný hlas: No, já už vím, jak bych se zeptala. Teď bych chtěla uvést příklad nás, obyčejných lidí. Ty principy té babičky jsou dejme tomu principy dobra a zla. A principy dobra a zla pochází už, jsou už v mýtu.

Hejdánek: Dobra a zla. Jakého dobra a jakého zla? Co je tam dobro a co je zlo, to je velice ošidné. V mýtu třeba dobré je, když se nic nového nestane, zlé je, když se stane něco nového a všechno to propadne.

Rozdíl dobra a zla je samozřejmě i u zvířátek. Pro zvíře také něco dobrého existuje. Když se může napít, má žízeň, tak napít se je dobré. Když je všechno suché, vyschly všechny řeky, potoky a tak dále, tak je to zlé.

Jiný hlas: Mimo jiné třeba lidstvu to ono nové, i když to je pro vás mýtus, ale už je to něco, k čemu je třeba k tomu Adamovi a Evě, to je pro vás mýtus, anebo už je to něco, k čemu nějakým způsobem zaznívá *logos*?

Hejdánek: No *logos* tam rozhodně není. Ale mýtus, mýtus to... *logos* vlastně v jakém smyslu? *Logos*, jak mu rozumíte, nebo jak mu můžeme rozumět z té řecké tradice? Tak to tam není. Jinak ovšem samozřejmě *logizace* tam je, jakási v uvozovkách *logizace*, ne řecká, protože to není čistý mýtus, je to *mythologie de facto*, je to povídání o mýtech, o mýtu o Adamovi a tak dále, takže tam to slovo nemá jenom magický význam, ale skutečně o něčem vypovídá, takže to už je jakási *logizace*. A není to *logizace logu* řeckého, je to něco jiného. A to je právě ta nejzajímavější věc, že tam mýtus už skutečně není, dokonce ani ten logizovaný mýtus to není. Z mýtu se tam stává jakýsi stavební materiál něčemu, co mýtické není. To stvoření a zejména Adam, to se dá krásně srovnávat s babylonským mýtem, je to velice analogické po mnoha stránkách. Ale právě ty rozdíly ukazují, jak ten materiál použijí k tomu, aby z toho dělali něco jiného. Ovšem mnohem lépe...